

нівним лишається одне: збірка «Народних оповідань» А. Свидницького була споріднена з «Народними оповіданнями» Марка Вовчка не тільки назвою. Право так думати дає нам громадсько-культурна і літературна діяльність письменника-демократа в кінці 50-х — на початку 60-х років»¹.

Тепер, коли «Народні оповідання» Свидницького розшукані, можна говорити про них конкретно. Та без гіпотез все-таки не обійтися. Так, наприклад, важко щось певне сказати, чому ці оповідання не з'явилися на сторінках «Основи» друком. Є, проте, підстава думати, що з трьох оповідань Свидницького редакцією «Основи» було виділене оповідання «Недоколисана», яке, видима річ, підготовлялося до друку, бо його автограф має на собі виразні сліди редакторської правки. Так, особі, яка редагувала текст цього твору, здавалося, що Свидницький подекуди допускає натиски в характеристиці головної героїні — вередливої й норовистої панни Марусі, от хоч би тоді, коли говорить, що від неї тікали нею ж таки побиті паничі-женихи. У зв'язку з цим у тексті «Недоколисаной» було викреслено таке місце:

«А по другім — по третім разі як вийшов без синяка, то дякуй богу.

— Да вона, — кажуть, було, втікаючи настрімголов, — мабуть, не сповна розуму, або осою загодована, що така безпардонна, — чи свій, чи чужий, так і тягне через лоб, не зважає ні на що».

Тут мимоволі спадає на думку: а скільки б подібних викреслень зробив цей нам невідомий редактор, коли б, послідовно дотримуючись своїх принципів, взявся, скажімо, за редагування комедії Шекспіра «Приборкання непокірної»? Думається, чимало, особливо там, де вередлива, непокірна, сварлива, зловредна Катаріна — ця «відьма з пекла», цей «диявольський характер» — влаштовує в домі свого батька бешкет, б'є меншу сестру Б'янку, її жениха учителя музики Гортензіо та інших.

Способи приборкання непокірної Катаріни, що їх застосовує її чоловік Петруччо, відомі. Це — і мордування голодом, холодом та недосипанням, і штучне створення життєвої невлаштованості, і грубе поводження, дике вереду-

¹ О л е к с а З а с е н к о, Марко Вовчок. Життя, творчість, місце в історії літератури, К., 1964, стор. 221.

вання, словом, тверде слідування принципів: *Similia similibus curantur*.

В оповіданні Свидницького ці способи не такі різноманітні й вишукані, хоч не позбавлені оригінальності: за наказом чоловіка слуги сповивають його зухвалу дружину Марусю, кладуть у спеціально виготовлену колиску і бавлять її, як малу дитину (вона ж бо недоколисана!), співають їй дитячі пісеньки, годують кашею. Минає якийсь час — і Маруся уговкується, але попервах вона бунтує, плює в лице своїм «нянькам», лається з чоловіком.

В оповіді про одну з таких лайок редактор викреслює ось ці дві репліки:

«— Я то здешній, от ти то так то звідкіля?

— З батькової праці, з маминого живота! от я звідкіля, коли хочеш знати», — які, певно, здалися йому непристойними. Та справа в тому, що Свидницький вводив подібні репліки для правдивого змалювання грубих натур своїх героїв. До речі, ця тенденція дуже виразна і в романі «Люборацькі».

І останній випадок правки. В оповіданні є епізод, де говориться про сповиту Марусю, яка так борюкалася під час годування, що облилася кашею — «і за шию натекло, і груди обляпала, а таки й не покушала». Хоч це місце зовсім не давало підстав для вульгарних асоціацій, редактор все-таки перекреслив слова: «груди обляпала», чим заявив про свою архіманірність, фальшиву цнотливість.

Характеризуючи редакторську правку, якої зазнав текст «Недоколисаної», нам водночас хотілося показати, що в основі цього твору лежить та ж сама сюжетна схема, як і в комедії Шекспіра «Приборкання непокірної». Сказане можна підтвердити й іншими прикладами. Так, в обох творах женихи добре знають про винятково важкі характери Катаріни і Марусі, але цілком свідомо, без будь-яких вагань беруть з ними шлюб. І Катарінин батько, і Марусин постають у творах порядними людьми: при всьому тому, що їм хочеться видати своїх зухвалих дочок заміж, вони відверто говорять женихам, що з їхніми дочками нелегко буде жити. Для обох творів є спільними й такі метаморфози: непокірні жінки — Катаріна, Маруся — стають покірними, а покірні — сестра Катаріни Б'янка, сестри Марусі — непокірними. Сюжетна спільність обох творів особливо відчутна у фінальних сценах: після бенкетів і чоловік Катаріни і чоловік Марусі вступають у суперечку із знайомими

про покiрнiсть їх жiнок i, побившись об заклад, виходять переможцями: чоловiк Катарiни виграє велику суму грошей, а Марусi — кiлька сiл.

Помилкою було б думати, що Свидницький узяв сюжетну схему в Шекспiра й «по-наськи» прозою її переповiв. Якби це так, то в оповiданнi Свидницького була б принаймнi показана доля двох сестер, як i в комедiї Шекспiра. Але ж у «Недоколисаний» фiгурує три сестри, достоту, як в англiйськiй анонiмнiй п'есi «Забавно вигадана iсторiя, що iменується — Приборкання одної непокiрної», котра, як гадає значна частина шекспiрознавцiв, правила за основне джерело для п'еси Шекспiра¹. Але ж цiєї анонiмної п'еси (про неї спецiалiсти говорять як про ремiсничий твiр) Свидницький не мiг знати.

Отже, смiливо можна говорити, що в основу сюжету «Недоколисаної» письменник поклав українське фольклорне джерело — побутову новелiстичну казку про приборкання непокiрної жiнки, звiсну i в фольклорi iнших народiв.

Так, у росiйському фольклорi, як зазначає казкознавець В. А. Аникiн, побутова новелiстична казка про приборкання непокiрної належить до найпоширенiших, щодо цього стоїть в одному ряду з побутовими казками-новелами про подружню вiрнiсть i невiрнiсть, про одруження героїв i вихiд героїнь замiж, про лiнливих жiнок i невмiливих куховарок². Вiдомий росiйський фольклорист М. П. Андреев у своєму «Указателе сказочных сюжетов» казки про виправлення непокiрних жiнок, що зустрічалися у збiрниках О. Афанасьєва, Б. i Ю. Соколових, А. Смирнова та iн., звiв в окрему групу, об'єднавши їх спiльною назвою — «Приборкання непокiрної», основнi мотиви цих казок переповiв так: «Молодша iз трьох сестер непокiрна; її чоловiк застрiлює свого пса й коня за непослух, б'є посуд i т. п.; робить жiнку слухняною; випробування, чия жiнка найслухнянiша»³. До речi, окремі росiйськi казкознавцi не забувають пiдкреслити, що казковий сюжет про прибор-

¹ Ширше про це див.: І. Франко, Твори в двадцяти томах, т. XVIII, К., 1955, стор. 343—347; А. Смирнов, Укрощение строптивой. — Уильям Шекспир, Полное собрание сочинений в восьми томах, т. 2, М., 1958, стор. 528—534.

² Див.: В. П. Аникин, Русская народная сказка, М., 1958, стор. 195.

³ Н. П. Андреев, Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне, Л., 1929, стор. 64—65.

кання непокірної жінки лежить в основі комедії Шекспіра «Приборкання непокірної»¹.

Шекспірознавцями справді доведено, що історія приборкання непокірної була широко знана в англійському фольклорі, зустрічалася, зокрема, в багатьох повчальних повістках, піснях, анекдотах, що Шекспір знав і використовував ці фольклорні твори, як використав їх і невідомий автор п'єси «Забавно вигадана історія, що іменується — Приборкання одної непокірної»².

З праці І. Франка «Старинна романсько-германська новела в устах руського народа» дізнаємося, що казки, новели й повістки про приборкання непокірної існували також у фольклорі персів, арабів, іспанців, італійців, німців, датчан³. На цей же сюжет І. Франко опублікував українську казку-новелу, записану ним самим 1882 р. в с. Нагуєвичах з уст Марії Гаврилик. Ось короткий зміст цієї казки-новели: вродлива, розумна, але горда царська дочка гребує женихами-царевичами, потім обіцяє батькам вийти заміж, але тільки за того, хто розгадає, з якої шкіри виготовлені її рукавички (для цього була використана шкіра відгодованої блохи); один з царевичів прикидається дідом-жебракком, розгадає таємницю й бере з царівною шлюб, після чого приборкує свою дружину в той спосіб, що примушує її жити простим життям, харчуватися жебрацьким хлібом, виконувати важку роботу, шинкувати й продавати горшки, хоч це не дає їй жодного заробітку, оскільки за намовою самого ж чоловіка жовніри за випиту горілку не платять грошей, більше того — громлять шинок і товчуть горшки; у прикінцевих епізодах дід-жебрак радить своїй дружині йти до царського двора й працювати на кухні; коли в кінці дня молодиця, обвішавшись наповненими стравою горшками, збиралася йти додому, царевич, скинувши маску діда-жебрака, запрошує її в такому не-презентабельному вигляді в царську гостину, привселюдно

¹ Див.: А. Н. Афанасьев, Народные русские сказки в трех томах. т. III, М., 1940, стор. 470; А. Н. Афанасьев, Народные русские сказки в трех томах, т. 3, М., 1957, стор. 483 (тут названо всі збірники російських казок, де подибується сюжет про приборкання непокірної).

² Див.: А. Смирнов, Укрощение строптивой, стор. 529.

³ Див.: Ів. Франко, Старинна романсько-германська новела в устах руського народа. — «Зоря», 1883, ч. 2, стор. 27—30; ч. 3, стор. 45—47.